

כיצד בנה חמאס תודעת ניצחון בסבב האחרון בעזה

דודי סימן-טוב ויורם שוייצר

בסבב העימות האחרון בינה לבין חמאס, ישראל בחרה במדיניות של חסכון בהסברים לציבור על אודות מגבלות התגובה לתקיפות חמאס, וכך אפשרה לחמאס להוביל את הפרשנות לאירועים. משום שהציבור הישראלי לא קיבל מידע אשר לשיקולים שהנחו את התגובה המרוסנת של הממשלה, נפגעה תחושת החוסן הפנימי בישראל. דומה שחמאס זכה בנקודות במערכה על התודעה, בשעה שהציבור הישראלי היה נבוך ומאוכזב. המערכת הפוליטית נקלעה למתיחות בשורותיה, שכמעט הביאה לנפילת הממשלה. השתלשלות האירועים בסבב העימות האחרון ממחישה את הצורך ברתימת החברה האזרחית בישראל למערכה התודעתית. ובהקשר זה, ראוי שישראל - הרשמית והלא רשמית - תעודד פעולה רשתית של החברה האזרחית, אשר תשרת את מערכת התודעה; והגורם האחראי לניהול מערכת התודעה הישראלית ירכז את הפעילות בתחום זה וייזום תגובה מתואמת לאירועים, אשר תשלב יכולות תודעה במערכת הביטחון, במשרד החוץ ובחברה האזרחית.

עיצוב תמונת מציאות נוחה לצד אחד בעימות מגדירה עבורו מערכת תודעה מוצלחת. המחשה לכך ניתן היה למצוא במערכה התודעתית שניהל חמאס בעקבות סבב העימות שנערך בינו לבין ישראל ברצועת עזה, במהלך ה-12-13 בנובמבר. התקרית עצמה הסתיימה במוותם של שבעה מאנשי חמאס ובהם מפקד גדוד, והכוח הישראלי ששהה בחאן יונס בעומק הרצועה הצליח להימלט, אמנם במחיר חייו של מפקדו. הצגת חמאס את חשיפת הכוח הישראלי, לצד שיגור מטחי רקטות לעבר יישובי עוטף עזה וערי דרום ישראל וכן ירי טיל "קורנט" לעבר אוטובוס צבאי בעקבות החשיפה, שימשו את הארגון בבניית דימוי הניצחון, שביקשו מנהיגיו לשוות למערכה קצרה זו. בנוסף, דוברי חמאס הכריזו כי הצליח לכפות על ישראל כללי משחק חדשים וכי זו הורתעה מתגובתו ונמנעה מהסלמת העימות בתגובה לשיגור המאסיבי של רקטות לעבר שטחה.

כהד לטענות חמאס, שררה בציבור ובמערכת הפוליטית בישראל תחושה של חוסר שביעות רצון מתוצאות העימות. ואכן, נראה כי חמאס השכיל לעצב תפיסת מציאות הפועלת לטובתו באמצעות תגובה מהירה לחשיפת הכוח הישראלי וכן על ידי לוחמת תודעה אפקטיבית מזו הישראלית, תוך ניצול התסכול השורר בישראל מהמציאות סביב גדר ההפרדה עם הרצועה וביישובי עוטף עזה מזה מספר חודשים. מערכת התודעה של חמאס התמקדה גם בוויכוח הפוליטי שגבר בישראל אשר לצעדים שיש לנקוט כדי להשכין רגיעה ביטחונית באזור.

עם זאת, לנוכח התוצאות המוגבלות יחסית של פעולת חמאס לא נאלצה ישראל לנקוט תגובה צבאית רחבת היקף ולכן אין להסיק שהיא הורתעה מאימוי הארגון ומיכולותיו, אלא בחרה לתת סיכוי לבחינת היתכנות להסדרה עם חמאס בדרכים דיפלומטיות. זאת, בין היתר כדי להימנע מהסלמה בחזית הדרום לקראת תחילתו של מבצע סיכול מנהרות חיזבאללה בזירת הצפונית.

הערכה זו מצמצמת את התוקף של טיעון חמאס כי עיצב כללי משחק חדשים, הגם שאינה מבטלת לחלוטין את הבסיס לטענת הארגון כי זכה בהישג תודעתי.

מאמר זה מציג את הדרך בה הצליח חמאס לשכנע את תושבי עזה ואף את הציבור בישראל כי אותו סבב הסתיים בניצחונו, וזאת כבסיס לבחינת היערכות משופרת לקראת מערכות תודעה שתלווינה את הסבבים הבאים.

כיצד ביסס חמאס את טענתו כי ניצח בסבב האחרון בעזה?

דוברי חמאס הציגו את מהלכו ואת תוצאתו של סבב העימות כניצחון על ישראל. כדברי ראש הלשכה המדינית של הארגון, אסמאעיל הנייה, חמאס הצליח לכפות על ישראל "משוואה חדשה", שלפיה "דם תחת דם", ובמשתמע - הרתעת ישראל מפני תגובה משמעותית לפעילותה. בכירי חמאס ייחסו הישג זה לתעוזת תגובתם ולהוכחת יכולתם של "כוחות ההתנגדות" לשגר מטח של כ-500 רקטות ומרגמות לעבר יישובי עוטף עזה, שדרות, נתיבות ואשקלון, ולשבש את שגרת החיים של תושבי היישובים באזור. זאת, על אף שבפועל נהרג אזרח שעבד בישראל ונפצעו אזרחים ישראלים מעטים. כן העלה חמאס על נס את ירי טיל ה"קורנט" לעבר האוטובוס הצבאי, שבניגוד להוראות הצבא נקלע לטווח הירי - תקיפה שגרמה לפגיעה קשה של חיילי ישראל. תיעוד הירי בידי חמאס הופץ כסרטון ויראלי ברשתות החברתיות וגיבה את טענתו כי ביכולתו לפגוע בכל עת בחיילי צה"ל הפרוסים בגבול הרצועה.

בעצרת ניצחון שקיים חמאס בעזה ב-16 בנובמבר בנוכחות מנהיגיו, שלף יחיא סנוואר, מנהיג הארגון בעזה, אקדח שהותיר אחריו הכוח הישראלי שפעל בחאן יונס, כסמל לניצחון הארגון. סנוואר אף ציטט מדברי מוחמד דף, מנהיג הפלג הצבאי של הארגון, אשר הבטיח שיש בידיו רקטות שיגיעו בעתיד לתל אביב. זאת ועוד, חמאס ניצל את הוויכוח הפוליטי בישראל ובפרט את התפטרותו של שר הביטחון ליברמן, מיד לאחר תום הסבב, כדי לתקף את טענתו כי ניצח, סנוואר התפאר כי עזה היא זו שהוציאה את ליברמן מובס ממשרד הביטחון. בה בעת, חמאס נמנע מלהזכיר את כישלונו לפגוע בנפש בהיקף נרחב והסתיר את המכות שהנחיתה עליו תגובתה הצבאית של ישראל במהלך הסבב.

אמנם, חמאס היה מטרה ללעג מצד מתנגדיו, שהדגישו שלא הצליח למנוע את חדירתו של הכוח הישראלי לעומק עזה לשם פעילות מודיעינית. עם זאת, על אף שחמאס לא הצליח ללכוד את חיילי צה"ל שהיו במשימה החשאית, עצם החשיפה, שהייתה ניצחון טקטי, הוצגה כהישג. גם הודעת דובר צה"ל, שלפיה מערכת "כיפת ברזל" יירטה חלק ניכר מהרקטות ששוגרו (כ-100 מתוך כ-500), לא מנעה את הצגת השיגורים כהישג תודעתי. ואכן, יחיא סנוואר התייחס ליכולות "כיפת ברזל" ולניסיונותיו של חמאס לנטרלה: "הטילים שנורו לעבר עוטף עזה היו רבים מאוד, עד כדי כך שמערכת כיפת ברזל הפסיקה לפעול".

יצוין כי התסכול בישראל נבע גם מהתקיפות השיטתיות מרצועת עזה נגד יישובי עוטף עזה באמצעות בלוני תבערה והבערת שדות. אלה ערערו במידה רבה את סבלנותם של תושביו, והיו ביניהם שהגיבו להסלמה בשיגורי הרקטות בחסימת כבישים והדלקת אש בצד הישראלי של הגבול. התפתחויות אלה סייעו לחמאס לתאר את תגובת ישראל לפעילותו כביטוי לחוסר אונים. סרטון תקיפת האוטובוס, שהופץ על ידי חמאס, הגם שהמחיש אסון שלמעשה נמנע, הדגיש אף הוא יכולות תודעתיים של הארגון. די היה בו כדי לחשוף את הבטן הרכה של החברה הישראלית

(דאגה לשלום החיילים - "הילדים של כולנו"). ואולם, בניגוד לסבבי עימות קודמים בין ישראל לחמאס, חמאס לא הצמיד לתיאור הלחימה "האשטאג" (סימון וקטלוג נושאים ברשתות החברתיות), אפשר שכעדות לכך שהיה מעוניין בסיומו המהירה.

סוגיה נוספת, שראוי להפנות אליה את הזרקור, היא רתימת החברה - בשני הצדדים - להעברת מסרים או מניעת העברתם. חמאס ניסה להפיץ ברשתות החברתיות הפלסטיניות את פרטיהם האישיים של החיילים שהשתתפו בחדירה לחאן יונס וביקש סיוע מהציבור הערבי בישראל בזיהויים, תוך התבססות על הסקרנות של הגולשים ברשתות והווראליות של מידע המועבר באמצעותן. אולם, כאן באו לביטוי גורמי נגד ישראלים, חלקם מן הממסד (הצנזורה) וחלקם מהחברה האזרחית, שניסו לרתום את החברה הישראלית לקרב מאסף, שתכליתו מניעה של העברת שגת פרטים נוספים לידי החמאס. למאמץ ישראלי משולב זה היו תוצאות חיוביות.

עקרונות להתמודדות של ישראל עם מערכות דומות בעתיד

בסבב העימות האחרון בינה לבין חמאס, ישראל בחרה במדיניות של חסכון בהסברים לציבור על אודות מגבלות התגובה לתקיפות חמאס, וכך אפשרה לחמאס להוביל את הפרשנות לאירועים. משום שהציבור הישראלי לא קיבל מידע אשר לשיקולים שהנחו את התגובה המרוסנת של הממשלה, נפגעה תחושת החוסן הפנימי בישראל. דומה שחמאס זכה בנקודות במערכה על התודעה, בשעה שהציבור הישראלי היה נבוך ומאוכזב. המערכת הפוליטית נקלעה למתיחות בשורותיה, שכמעט הביאה לנפילת הממשלה. ברקע הדברים, ראוי לציין את פער הציפיות בין ההבטחות למענה מכריע לטרור מעזה לבין המציאות המורכבת בפועל. במצב זה, יכולתה של ישראל להוביל להישגים מובהקים במערכה על התודעה היא מוגבלת מראש. על רקע זה בלטה הדומיננטיות של חמאס במערכה התודעתית. עולה מכך, שלמדיניות של עמימות כלפי הציבור יש מחיר, ואפשר שלא היה צורך לשלמו לו הציבור היה מקבל הסבר לאיפוק היחסי שנקטו הממשלה ומערכת הביטחון.

סוגיה רלוונטית נוספת היא האחריות להסברת המדיניות. זכורים דבריו של דובר צה"ל, שנאמרו בעת הסבב המדובר: "חמאס מוביל לחורבן עזה", כאשר מספר שעות לאחר מכן נדמה אש מטוסי חיל האוויר שהפציצו ברצועה. מנגד, הממשלה שמרה על שקט ובימים שלאחר הסבב שרים השתתפו מדי פעם בשידורי רדיו, שבהם נדונו האירועים. יתר על כן, פרטים על אודות התקרית שהתרחשה בחאן יונס הופיעו באופן אקראי ברדיו.

לסבב העימות קדם אירוע שהיה בבחינת תקלה מבצעית, ופרטים על אודותיו ממשיכים לדלוף ברשתות החברתיות ברצועת עזה, וממנה גם לישראל. הותרת הזירה התודעתית למנהיגי חמאס אפשרה להם להציג את התקרית כניצחון, על אף שניתן להציגה גם ככישלון של הארגון, משום שלא מנע את עצם חדירת הכוח הישראלי.

כיוון פעולה נוסף, שבאמצעותו תוכל ישראל לצמצם את תפיסת הניצחון של חמאס, הוא ניצול נקודות התורפה במערכת העזתית והרחבת השערים הקיימים בתוכה. אלה באים לידי ביטוי, למשל, בהתבטאויות האופוזיציה לחמאס בעזה, שהבליטו את כשליו למנוע מישראל פעילות בתוככי עזה.

השתלשלות האירועים בסבב העימות האחרון ממחישה את הצורך ברתימת החברה האזרחית בישראל למערכה התודעתית. ובהקשר זה, ראוי שישראל - הרשמית והלא רשמית - תעודד פעולה רשתית של החברה האזרחית, אשר תשרת את מערכת התודעה. ראוי שהגורם האחראי לניהול מערכת התודעה הישראלית ירכז את הפעילות בתחום זה וייזום תגובה מתואמת לאירועים, אשר תשלב יכולות תודעה במערכת הביטחון, במשרד החוץ ובחברה האזרחית.